

Kai tik aš pats savo kojom pradėjau vaikščiot ir kai tik pradėjau tart pirmuosius žodžius, mama kažkodėl mane gąsdindavo bolševiku. Man, vaikui, tas žodis buvo labai baisus. Kai paaugau, pradėjau lankyti mokyklą sužinojau, kad yra toks bolševizmas ir koks baisus. Atėjo 1940 metai. Atėjote jūs. Kaip jūs elgėtės! Kuo kalti tie vaikai, kuo kalti mūsų kaimo žmonės, ministrai ir generolai, mokytojai? Kuo kalti tie ką tik gimę kūdikiai, kuriuos bolševikai, išplėšę iš motinų rankų, mėtė į ledines Lenos gelmes?

Atėjo 1944 metai. Pro mus buvo praėjusi Napoleono armija, rusų caro armija, vokiečiai. Kapų ir antkapių nieks nedraskė ir neniekino. Lietuvos bajorų antkapių nieks nedaužė ir negriovė. O kada atėjote jūs, viską išdraskėt, nuo lavonų drabužius nurengėt. Tada aš ir supratau, kas yra bolševizmas.

Labai atidžiai išklausęs mano kalbą, čekistas ramiai pasakė:

– Tak i zapišem¹.

Benediktas Trakimas, partizanas Genelis, „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“, sudarytojas Romas Kaunietis²

Aš jaučiu, jog aš savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu man šiandien kas pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau žūt čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant. Pagaliau mūsų kraujas nenueis veltui. Mes turėsime teisę visiems žiūrėti tiesiai į akis, nes mes savo Tėvynės neapleidom. Na, ir kas gi mus nugalės, jei mes mirti nebijom, jeigu mes nugalėjome ir mirtį.

Lionginas Baliukevičius, partizanas Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“

Visi žinojom, kad žūsim. Žinia, kad žuvo tas ar anas, nieko nestebino, tai buvo kiekvieno iš mūsų kelias. Tik laiko klausimas, kada kam ateis ta diena. Panikos nebuvo jokios.

Povilas Pečiulaitis, partizanas Lakštingala, „Šitą paimkite gyvą“

¹ Taip ir užrašysim (rus.).

² Citatų kalba neredaguojama, jos pateikiamos romane tokios, kokios nurodomos šaltinyje.

Aš lenkiuosi Lietuvos partizanams, ne dėl didvyriškumo, bet dėl išgyventos nepaprastai didelės baimės ir beviltiškumo jausmo.

Jonas Kvederavičius, tanko „PzKpwf IV“ taikytojas, „Pasmerkta mirti vermachto tanke“

Kai kas sako, kad žmonės į miškus išėjo Amerikos ar anglų žvalgybos sukurstyti. Mes ejom į miškus tautiškos sielos ir sąžinės vedami apginti savo namų, tautos, apginti jos kultūros, stojom drąsiai ir narsiai į kovą prieš šituos pasaulio barbarus. Kiek jie visai niekuo nekaltų beginklių mūsų žmonių sunaikino, išniekino, durtuvais subadė.

Matas Paškonis, partizanų būrio „Ąžuolas“ vadas Liūtas, „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“, sudarytojas Romas Kaunietis

Tai vyrai... Jų veiduose amžina šypsena, o lūpose daina. Tokie dideli, gražūs ir kuklūs. Jie niekados nesiskundžia ir neliūdi, nes tikrai žino, kad kartą turės išeiti tas „slibinas“... Niekas dabar neneša tokio vargo kaip jie. Mes prieš juos turim ant kelių kauptis, nes jie kovoja už Tėvynę, o kartu ir už mus.

Regina Arnastauskaitė-Rozeta, „Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai“, sudarytojas Romas Kaunietis

Ką reiškia istrebitelis? Reikia manyti, kad patys istrebiteliai dėl savo siauraprotiškumo ir aklumo nėra gerai išsinagrinėję šio pavadinimo. Tėvynę mylintis lietuvis šį vardą ištaria su pasišlykštėjimu, nes labai gerai žino, kad šį bjaurų vardą nešioja tik rusas, totorius ir girtuoklis, vagis, žmogžudys, bedievis, tautos išgama lietuvis.

Adolfas Ramanauskas, partizanas Vanagas, „Partizanai apie pasaulį, politiką ir save“, sudarytoja Nijolė Gaškaitė-Zemaitienė

Niekas nebešaudė. Nutilo girtų raudonarmiečių baubimas ir jiems talkinusių lietuvių išgamų keiksmi. Tačiau Liudas iš savo slėptuvės lįsti nedrįso. „Verčiau palauksiu tamsos“, – nusprendė vaikinai, mirkdamas lediniame upelio vandenyje ir kalendamas dantimis.

Vos prieš valandą jiedu su Justinu vidury lauko stovinčioje daržinėje gulėjo ant šieno ir kikendami spoksojo į nepadorią nuotrauką, kurią Justinas mainais už tris dešrų riestes ir degtinės butelį gavo iš vieno rusų kareivio. Visiškai plika, begėdiška poza ant pagalvių gulinti dama kaitino jauniems vyrukams kraują ir audrino vaizduotę. Iš kur tokią nuotrauką gavo rusas, Justinui nerūpėjo. Jis tik įtarė, kad raudonarmiečiui į rankas ji galėjo patekti iškrausčius nukauto vokiečio kišenes.

Gašlius vaikinų juokelius pertraukė prislopinti balsai lauke, prie daržinės vartų. Draugai nuščiuvo, liovėsi kvatotis ir suklušo. Tačiau daugiau nieko nebeišgirdo. Tik girdėjosi tylus batų mindomos žolės čezėjimas.

– Pažiūrėsiu, kas ten, – neiškentęs sušnabždėjo Justinas ir rankoje laikydamas fotografiją nučiuožė nuo šieno šalinės ir priėjo prie durų.

Dabar Justino nebėra – subadytas durtuvais, išdurtomis akimis,

perrėžtu pilvu, šautuvų buožėmis sutrupintomis plaštakomis ir suknežinta kaukole jis taip ir liko gulėti ant daržinės grendymo.

Liudas liko gyvas tik dėl to, kad okupantai ir jų pakalikai, nutarę pasismaginti, neapieškojo daržinės. Kol maskoliai ir sužvėrėję stribai kankino Justiną, Liudas pasieniu rausėsi šienų vis gilyn, kur, žinojo, šalia pamato, kitoje pusėje nuo durų, yra silpnai besilaikanti lenta. Priešmirtinės draugo dejonės, maldavimai pasigailėti, duslūs smūgiai, juokas ir rusiški keiksmi Liudui kėlė siaubą ir varė iš proto. Pasiekęs pamatą vaikinai atstūmė lentą, šiaip taip prasispraudė pro siaurą plyšį ir movė tolyn, miško link.

Nedaug nutolęs nuo daržinės, jis pajuto, kad budeliai jį pastebėjo. Pasigirdo šūviai, kulkos ėmė zvimbti virš galvos, caksėti į dirvą prie pat kojų. Vaikinukas tik susigūžė ir kiek įkabindamas skuodė į mišką, kuris turėjo jį išgelbėti.

Spėjo. Žaliąjį prieglobstį jis pasiekė visiškai sveikas, tik liūsdamas iš daržinės perplėšė švarko skverną. Tirštėjant suteptoms, miške rusai jo persekioti nedrįso.

Tik pavasarį gimnaziją baigęs vaikinai prisiminė, kad spalį vos išsinešdinus rudiesiems okupantams dar tą pačią popietę į jų kiemą riaumodamas įšliaužė rusų tankas.

* * *

– Rusai! Rusai atvažiuoja! – per kiemą lėkdamas šaukė Apuokų samdinys Pijus. Peršokęs per sėjai paruoštas akėčias, vyrukas įlėkė į daržinę, kopėčiomis užsikeberiojo ant šieno prie pat stogo ir giliai įsirasė.

Pažiūrėti į milžinišką mašiną išbėgo visi Apuokai. Plieninė pabaisa nesirinko kelio – sutraiškė tvorelę, juosiančią sodą, po vikšrais paglemžė kriaušę. Tačiau ir sustojęs tankas nenurimo. Pabūklas su visu bokšteliu dar kurį laiką zvimbdamas sukinėjosi į visas puses ir gąsdino Apuokų šeimą.

– O jeigu šaus? – drebėjo vyrui už pečių slėpdamasi motina. – Bėgame į rūsį, slėpkimės.

– Netryzliok, spėsi, – burbtelėjo tėvas, – juk nešaus į trobą.

Liudą tėvo žodžiai drąsino. Jis taip pat vylėsi, kad raudonieji, kad ir ką apie juos šnekėtų žmonės, nėra visai beširdžiai ir nešaus į gyvenamąjį namą.

Vaikinas rusišką tanką iš arti matė pirmą kartą. Jį pribloškė mašinos dydis ir galybė. Prieš karą Kaune jis regėjo gatve per parodą važiuojančius lengvuosius Lietuvos kariuomenės tankus, pirktus iš prancūzų. Taip pat 1941-ųjų vasarą pro pat jų kiemą pravažiavo ilga virtinė lengvųjų vokiečių tankų „PzKpwf I“ ir „PzKpwf II“. Bet net ir anų su šita pabaisa nėra nė ko lyginti.

Senasis Apuokas kariavo dar Didžiajame kare, todėl mokėjo rusiškai. Manė, jei pakalbina kareivius jų kalba, tie susimils. Todėl nedrąsiai žengtelėjo nuo priemenės ir krenkstelėjo. Iškart, nelaukęs jokio perspėjimo, sutratėjo tanko kulkosvaidis. Pažiro lango stiklo šukės, tėvui virš galvos pabiro skiedros. Motina suklykė ir puolė slėptis vidun, Liudas – paskui ją. Apuokas liko verandoje, krito ant grindų ir vikriai pasirito po suolu.

Šūviams nutilus, pakilo tanko bokštelio liukas ir išlindo suodinas veidas.

– Povezlo, starik, nepopali!¹ – rusiškai suriko žmogus ir garsiai nusikvatojo. Tada pasirodė juodu kombinezonu aptemptas liemuo ir tankistas išsiropštė ant bokštelio. Greičiausiai tai buvo tanko vadas. Jis nukorė kojas ir ėmė dairytis.

Pro kitą liuką išlindo dar vienas juodą kombinezoną vilkintis ir tankisto šalną su ausinėmis dėvintis kareivis. Jo veidas buvo dar suodinesnis. Antrasis tankistas nušoko ant žemės ir pasuko prie tėvo. Tas lėtai kėlėsi nuo žemės ir valėsi nuo drabužių dulkes ir skiedras. Liudas matė, kad priėjęs rusas kažko paklausė.

– Nemcev net?² – subaubė kareivis.

Sumišęs, kad išsigando virš galvos paleistų šūvių, Apuokas tik papurtė galvą.

Tada kareivis dar kažko paklausė, o sodybos šeimininkas mostelėjo ranka į svirną. Tankistas pribėgo prie pastatėlio durų

1 Pasisekė, seni, nepataikėm! (*rus.*).

2 Ar vokiečių nėra? (*rus.*).

ir prisiplojo prie sienos. Paskui staigiai šoko, koja spyrė į duris, bet šios nepasidavė. Raudonarmietis įsiuto – jis pakėlė ginklą, truktelėjo spyną ir paleido seriją į tą vietą, kur, jo manymu, turėjo būti spyna. Tada vėl atsivėdėjo ir spyrė. Durys neatsivėrė.

– Nebelaužyk, atidarysiu, – suirzo Apuokas ir, priėjęs prie ratinės durų, spustelėjo liežuvėlį virš rankenos, kuris pakėlė sklendę kitoje durų pusėje. – Prašau.

Rusas sutriko, išraudo it vėžys ir šmurkstelėjo į svirną. Po valandėlės išlindo su kirviu. Neatsiklausęs priėjo prie jaunos obels ir keliais mostais ją nukirto. Medelio šakos net linko nuo raudonų prisirpusių obuolių. Paskui atėjo eilė jau nulaužtai kriaūsei. Tankistas nukapojo jai šakas ir nuvilkęs prie tanko jomis užmaskavo bokštelį.

Vadas sėdėjo ant bokštelio ir kažką žymėjo žemėlapyje. Po kelių minučių jis dirstelėjo į laikrodį, paskui pasilenkė ir šūktelejo esantiems viduje. Tuomet iš mašinos iššoko visa įgula. Garsiai kalbėdamiesi ir juokdamiesi jie prisidraskė nuo nukirstų šakų obuolių, kriaušių ir grauždami vaisius suėjo į trobą.

Nė vienas jų viduje nenusiėmė kepurės, nė vienas nepersisžegnojo.

– Sene, pavaišink išvaduotojus! – rusiškai riktelėjo motinai tanko vadas.

Motina nieko nesuprasdama gūžtelėjo pečiais ir išbėgo iš trobos. Apuokas švaria rusų kalba ėmė aiškinti, kad gali pasiūlyti tik duonos ir lašinių. Pasiūlymas buvo sutiktas audringai.

– Tašči skorei jedu, nado nemcem dobivatj³, – sušuko rusas. Tėvas padėjo ant stalo lašinių bryzą ir duonos. Nenusiploves juodų rankų, vadas sulaužė duoną į keturias dalis ir išdalijo tankistams. Tada iš kišenės išsitraukė lenktinį peilį ir į keturis gabalus supjaustė lašinius. Rusai tampė lašinius dantimis, kramtė, vatulojo po burną ir rijo dideliais gabalais.

– Keisti tie lašiniai, – susižvalgė rusai. Tada kiekvienas išsitraukė po skardinę amerikoniškų mėsos konservų, durklais jas prapjovė ir pasigardžiuodami ėmė valgyti.

3 Nešk greičiau valgį, reikia vokiečius mušti (*rus.*).